

תשובת הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א

שאלה: בעיר העתיקה בירושלים התקינו בכל רחוב מצלמה הפועלת כל שעות היום ומצלמת כל מה שנראה ברחוב. והשאלה אם מותר לילך בשבת ברחובות אלו, שהרי על ידי הליכתו מצטלמת תמונתו. וכבר נשאלה זו ממו"ח הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, והתיר בפשיטות. ואמרו לי שטעמו שהוא "פסיק רישא דלא ניהא ליה".

לכבוד

הרה"ג שמואל רבינוביץ שליט"א

רב המקומות הקדושים והכותל המערבי

אחשה"ט

אוצר החכמה

-א-

25/08/2018

אמנם נראה שלא מטעם זה לבד התיר, שהרי נחלקו הראשונים בזה ודעת הערוך דמותר דנחשב אינו מתכוון אבל דעת התוס' שאף שנחשב מלאכה שאינה צריכה לגופה מ"מ אסור מדרבנן ואין כאן היתר של פסיק רישא דלא ניהא ליה, שכל שהוא פסיק רישא – דינו כמתכוון. ובסימן ש"כ סי"ח הביא השו"ע שתי הדעות ומסיים והעולם נוהגים היתר ויש ללמד עליהם זכות וכו'. וטוב להנהיגם שלא יהא כלי תחת החבית בשעה שפוקקים הנקב. (ובמ"ב ס"ק נ"ח) וילך הנסחט לאיבוד ויסמוך על דעה ראשונה (הערוך) ומ"מ צריך שיהיה גם כן ברזא ארוכה שיהיה תרתי לטיבותא (ובמג"א משמע דאפילו בלא ברזא ארוכה הניחם על מנהגם עיין שם טעמו. מ"מ למעשה קשה לסמוך על זה וטעמו של המג"א הוא שגם בלי הערוך יש להתיר כשאין כלי תחת החבית כיון שהולך לאיבוד אינו דומה לאב של סחיטה) עכ"פ חזינן שאין להתיר על סמך שיטת הערוך. ובהכרח שכוונתו של מו"ח הגרש"ז – שיש להתיר מכח עוד טעמים.

-ב-

נראה שענין זה שמכונה מצלמת ובא אחד והכניס

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 175

חפץ וצלמו המכונה – אינו אלא גרמא, והרי זה דומה למה דכתב המג"א בסימן רנ"ב שהטוחן חטה ברחיים של מים אינו חייב חטאת שאינו אלא גרמא. והנה עיקר הדבר שדבר זה נחשב גרמא מבואר בגמ' חולין ונפסק ביור"ד סימן ז' יכול אדם לקבוע סכין בגלגל של אבן או עץ ומסבב הגלגל בידו או ברגלו ומשים צוואר הבהמה עד שישחט בסביבת הגלגל ואם המים הם המסובבים את הגלגל ושם הצוואר כנגדו בשעה שסבב ושחט בסביבתו ונשחט הרי זו פסולה וכו', עכ"ל: הרי מפורש שאם הגלגל מסתובב בכח של אחר והאדם רק מחזיק הבהמה נחשב גרמא וא"כ הוא הדין הנותן חטה והרחיים מסתובבים מכח המים נחשב גרמא. ונראה שמה שהמג"א הביא הוכחה לדינו ממקומות אחרים וכן מה שהרבה אחרונים חולקין על המג"א, גם הם מודים שזה גרמא ומה שחייב בשבת הוא משום מלאכת מחשבת. וכמו שאמרו בב"ק דף ס' זורה ורוח מסייעתו והזיק פטור שזה גרמא ומה שחייב בשבת הוא משום שמלאכת מחשבת אסרה תורה. ולכן גם רחיים של מים יש לדמותו למלאכת מחשבת וחייב. וכן הביאו ראיה מצד חיות על ידי כלבים – שחייב משום צדה. ודעת המג"א מבאר

-ד-

אכן גם אם נאמר שגם בזה שייך מלאכת מחשבת, עדיין יש לומר לפי סברת האבני נזר בסימן קצ"ד שכתב סברא בדעת הרשב"א שמותר לסגור דלת כשצבי בבית אם כוונתו בסגירת הדלת היא לשמור הבית, וגם כשכוונתו לשני דברים, גם לצידת הצבי וגם לשמירת הבית מותר. והקשה הר"ן והרי פסיק רישא שיצוד את הצבי, וכ"ש כשכוונתו גם לצידה. לזה תירץ האבני נזר, שצידת צבי גרמא, וכדחזינן ברא"ש עמ"ס ב"ק דף פה. ב. שהסוגר דלת בבית שנמצא שם אדם ובטל ממלאכתו פטור משום שבת כיון שהוא גרמא וא"כ גם צידת צבי על ידי סגירת הדלת אינו אלא גרמא, ומ"מ בשבת קודש חייב משום שמלאכת מחשבת אסרה תורה וצידת צבי בדרך זו מלאכת מחשבת היא ולכן צריך כוונה, שכל שאינו מתכוון לצוד אף שהוא פסיק רישא – אין כאן מלאכת מחשבת.

ולפי"ז נראה שהזורה ורוח מסייעתו אם לא היה לו כוונה לזה כגון שזרק תבואתו מהגג כדי להצילם מגשם, אף שפסיק רישא הוא, שהרוח תפזר המוץ מ"מ אין כאן מלאכת זורה. ומעתה גם אם נאמר שאדם המתקרב למכונת צילום ומצטלם יש בזה מלאכת מחשבת, מ"מ כל שאינו מתכוון לכך אף שהוא פסיק רישא – מותר. ועיין ברכת שמואל ב"ק סימן י"ז שהביא סברת האבני נזר אבל באופן אחר עיי"ש.

-ה-

גם יש לדון שמסתבר שלהצטלם באופן כזה שהמכונה פועלת והאדם נכנס במקום שהמכונה מצלמת אותו מסתבר שאין זה הדרך, ונחשב שינוי וכלאחר יד, ואין בזה איסור תורה. **עוד** יש לדון, מאחר שבין כה גם אם לא ילך המכונה תצלם, רק אם הולך המכונה מצלמת אותו ואם לא ילך המכונה תצלם אדם או חפץ אחר. ועיין במ"ב סימן שב סקנ"ה אם מונח כביסה

החת"ס שסובר שאימתי מחייבין משום מלאכת מחשבת כשאין אפשרות לעשות המלאכה אלא בגרמא כמו זורה שלא יתכן אלא באופן כזה שהרוח מפריחו אבל לטחון כיון שאפשר לטחון ברחיים של יד – אין הטחינה ברחיים של מים נחשב מלאכת מחשבת. ומה שחייבים על צידת כלבים מסביר החת"ס בהסבר אחר עי"ש. והנה במחלוקת זו יש להאריך הרבה, ונראה שנחלקו רש"י והרמב"ם בשאלה זו והארכתי במקום אחר ואין כאן המקום.

אונד החכמה

-ג-

והנה בנידון דידן לא מיבעיא שלדעת המג"א אין כאן אלא גרמא, אלא שגם לסברת הסוברים שברחיים של מים נחשב מלאכת מחשבת מ"מ נראה שבנידון דידן אין כאן מלאכת מחשבת, שעד כאן לא אמרו מלאכת מחשבת אלא כשכך הוא דרך עושה המלאכה לעשות באופן כזה שיותר קל ויותר טוב לטחון כך אבל במלאכת צילום בודאי שאין דרך המצטלם להצטלם בצורה כזאת שיפעיל מכונת צילום ואדם יתקרב ויצטלם, שבאופן כזה אין התמונה יוצאת יפה ודרך המצלמים לכוון ביותר איך ובאיזה מקום להעמיד את המצולם קרוב או רחוק וכדומה.

ולכן בודאי מסתבר שאין באופן כזה גדר מלאכת מחשבת, ומה שעושים כן כדי להרתיע מחבלים אינו עושהו למלאכת מחשבת. ומעתה כל שהוא גרמא, ובסימן של"ד התיר השו"ע גרם כיבוי, והרמ"א הוסיף במקום פסידא ובביאור הלכה שם כתב שלא דוקא גרם כיבוי שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופא אלא אפילו גרם מלאכה דאורייתא – מותר. ומעתה יש לומר שגם ללכת ברחובות העיר העתיקה יש בזה צורך גדול וכן לילך לכותל המערבי שיש בכך גם צורך מצוה, שיש להתיר על ידי גרמא ובודאי שבגרמא יש לסמוך על הדעה שפסיק רישא דלא ניחא מותר.

ונדלק הרי זה מעשה אדם, אבל סבין המסתובב מכח המים נמצא שיש כוח מבחוץ שדוחף הסבין לכן מתיחס כח השוחט למים ולא לאדם.

אין להקשות על זה שמצינו שגם מקרב דבר שמכח טבעו שורף או מוחק או מנקב – נחשב כגרמא.

וזה מצינו ברש"י קידושין כ"א ע"ב ד"ה מיעט סם, שלא יתן סם על אזנו של הנרצע ויקבנו דהא לא דמי למרצע שאינו נוקב מכח אדם אלא מאליו עכ"ל. הרי שמקרב סם – נחשב גרמא, וקשה מה שנא סם מאש והרי שניהם עושין מכח טבעם וכן מה שאמרו בגמ' שבת שאם שם הוי"ה ב"ה כתוב על בשרו – מותר לטבול. שלא אסרה תורה אלא מעשה כמו שכתוב לא תעשון כן הא גרמא מותר. הרי שלהכניס שם הוי"ה ב"ה במים והשם נמחק מכח המים נחשב גרמא. וכן מצינו ברש"י שבת דף עג ע"ב. שלכן השורף כלי חרס בכבשן אינו חייב משום מכה בפטיש שמאליו נעשה הכלי, וקשה מה שנא משורף חפץ באש. ונראה שכל אלו שמדובר זה מאליו, מדובר שלא מיד פועל פעולתו כמו שפועל אש שמיד מדליק את החפץ, משא"כ סם שנוקב פועל לאט לאט וכן מחיקת המים לשם הוי"ה ב"ה הכתוב על בשרו וכן כלי חרס בכבשן הכלי מתקשה לאט לאט ולכן נחשב כל אלו לגרמא.

אמנם ברשב"א בחידושים בשבת ק"כ ד"ה לעולם יורד וטובל, כתב וז"ל תמיהא לי דהא מכיון

שמכניס ידו במים הרי זה כמקרב את כבוי, וי"ל דלא קרינן מקרב כיבוי אלא בכענין נותן מים בכלי שתחת הנר ואי נמי בנותן מים בצד הטלית שאחז בו האור, משום דאם יפלו שם ניצוצות או תגיע הדליקה ודאי תכבה, אבל כאן אפשר דלא ימחק עכ"ל. ולא זכיתי להבין שאם אינו ברור שימחק שם הוי"ה ב"ה במים, א"כ יש להתיר משום דבר שאינו מתכוון כשטובל, שימחק השם. וכיון שאינו ברור א"כ אינו פסיק רישא ומותר לו ולמה התירו משום גרמא וצ"ע. ואולי כוונתו שאינו ברור שמיד ימחק ולכן אינו נחשב למעשה אף שודאי ימחק במשך הזמן וצ"ע.

בדלי מלא מים שמותר ליטול ידיים, שגם אם לא יכניס מים חדשים ג"כ יכבס ואע"פ שכעת מתכבס על ידי מים שהוא שופך מ"מ אין זה איסור. וזכור שמו"ח יש לו על זה אריכות דברים.

–1–

עוד יש לדון שכל הצילום הזה אינו מלאכה. שאף שהמצייר צורת אדם או צורה אחרת יש לחייבו משום "רושם" שהוא תולדה של "כותב". מ"מ כל זה במצייר על ניר שנראה הצורה אבל הצילומים האלה אינם מצטיירים על נייר, אלא נקלטים בקסטה, וכשרוצים לראות התמונה מכניסים אותו למכונה ואז נראה התמונה על המסך וזה מסתבר מאד שאינו נחשב כתיבה כלל.

ואף שהפרמ"ג דן בסימן ש"מ במשבצ"ז סק"ג בכותב בחלב ונבלע בנייר ואין רישומו ניכר וכשבא לחבירו נותן אותו אצל האש ושלחבת ומתחמם וניכר הכתב המלא עיין ירושלמי כעין זה, אם עשה כן בשבת יש לומר דחייב חטאת ליכא ומ"מ מדרבנן אסור דדומה לכותב וכו' עי"ש. וכ"ש בנידון דידן שאפשר שאפילו איסור דרבנן ליכא שאינו דומה לכותב כלל שבכותב בחלב אחר ששם אצל האש נקרא מה שכתב קודם, אבל בנידון דידן גם אחר כך אינו נקרא ונראה התמונה על הקסטה רק שרואים במקום אחר, אפשר שאפילו איסור דרבנן אין כאן. ומעתה בודאי שבצירוף כל זה אין איסור כלל אפילו לכתחילה שהרי דעת התה"ד שהביא המג"א בסימן שי"ד ס"ה שפסיק רישא בדרבנן וכש"כ בגרמא ושאר צירופים שכתבו שבודאי מותר לכתחילה.

הערת הגר"נ גולדברג שליט"א:

הנה מה שהבאנו שלהביא בהמה לסבין השוחט מכח המים – נחשב לגרמא. אין להקשות למה מקרב דבר אצל אש נחשב מעשה בידים והרי האש שורף והאדם רק קירב לאש. נראה ששאני אש שהוא עצמו דבר השורף ולכן המקרב דבר לאש